

Изх. № 533/06.11.2019 г.

**ДО
Г-ЖА МАРИЯНА НИКОЛОВА,
ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ ПО
ИКОНОМИЧЕСКАТА И ДЕМОГРАФСКАТА
ПОЛИТИКА,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАЦИОНАЛНИЯ СЪВЕТ ЗА
ТРИСТРАННО СЪТРУДНИЧЕСТВО**

**КОПИЕ:
Г-Н ВЛАДИСЛАВ ГОРАНОВ,
МИНИСТЪР НА ФИНАНСИТЕ**

**Г-ЖА ВАСКА ШУШНЕВА,
СЕКРЕТАР НА НАЦИОНАЛНИЯ СЪВЕТ ЗА
ТРИСТРАННО СЪТРУДНИЧЕСТВО**

ОТНОСНО: Проект на Национална програма за развитие „България 2030“

Асоциацията на индустриалния капитал в България (АИКБ) подкрепя усилията на правителството да изготви Национална програма за развитие „България 2030“ на основата на сериозен анализ на социално-икономическото развитие на страната след присъединяването ѝ към ЕС и при широко обсъждане със социалните партньори и заинтересованите страни.

АИКБ участва активно в обсъжданията на изготвения от Министерство на финансите Анализ на социално-икономическото развитие на страната след присъединяването ѝ към ЕС, като представи конкретни бележки и препоръки на няколко етапа от провежданите консултации, включително при обсъждането му в Икономическия и социален съвет. Голяма част от тези препоръки не бяха взети предвид и това, за съжаление, се е отразило в отрицателна посока и върху предложения проект на Национална програма за развитие „България 2030“ (НПР).

Предвид значимостта на представения документ АИКБ се обърна към своите членове с молба да дадат конкретни предложения за подобряване съдържанието на Националната програма и техните предложения. В същото време дейността на Асоциацията винаги е била насочена към подобряване на бизнес климата в страната, насърчаване на конвергенцията в ЕС и защита на интересите на българския бизнес и граждани, с цел постигане на икономически растеж и просперитет и това е отправната точка на становището. Това дава основание на АИКБ да предложи следните приоритетни

моменти, които са ключови и за бъдещото развитие на страната, и следва да бъдат отразени в Националната програма за развитие „България 2030“:

- Социално партньорство и активен диалог, свързани с приоритетите в развитието на българската индустрия. Социалният диалог е важен елемент от изпълнението на редица политики, особено тези, свързани със социално-икономическото развитие на страната, и като такъв той следва да бъде отразен във всеки един стратегически документ.
- Необходимост от разработване на национална стратегия за мястото на България в Индустрия 4.0 и общия цифров пазар. АИКБ е сериозно обезпокоена от липсата на разбиране и амбиция за адекватно позициониране на българската индустрия за по-активно участие в четвъртата индустриална революция. Страната ни е поставена на последно място в групата на „колебаещите“ се страни, като оценката е, че България е неспособна да гарантира бъдещето на икономиката си.
- Подобряване на условията за конкурентоспособност, включително чрез насърчаване на експорта на български стоки и услуги.
- Поставяне на научноизследователската и развойната дейност като основен приоритет пред България чрез: насърчаване на приложните научни изследвания; подкрепа за стимулиране на НИРД и иновациите в предприятията и инвестиции в иновационната и развойната инфраструктура.
- Засилване на политиките по развитие на човешките ресурси – образование и квалификация, учене през целия живот и валидиране на умения.
- Въвеждане на електронно управление, за да може държавата да комуникира с бизнеса и гражданите прозрачно, по-ефективно, подобрявайки бизнес средата и намалявайки нивото на корупция.

Водени от тези съображения, представяме на Вашето внимание конкретни предложения и бележки по проекта на Национална програма за реформи:

1. Общи бележки

1.1. АИКБ подкрепя структурирането на документа около три стратегически цели, конкретизирани по оси на развитие и съответни национални приоритети в тях, както и поставянето на конкретни индикатори за тяхното изпълнение. АИКБ подкрепя изведените стратегически цели, доколкото те обхващат широко приложно поле на основни и важни за България политики, но счита, че следва да бъдат доразработени в реална програма с повече конкретика. Предвид на стратегическото значение на документа, е редно също така да се добавят времеви рамки за постигането на индикаторите и ориентируваща оценка за необходимото финансиране и неговите източници. Без тях, за съжаление, документът има

формата по-скоро на рекламно-информационен материал, като АИКБ високо оценява иновативността при представяне на неговото съдържание. Финансовата и времева рамка също така биха служили като ориентир за това доколко реалистични са за постигане поставените цели.

1.2. Качеството на документа определено би се повишило, ако в началото бъде добавена уводна част, в която се посочат и ключови фактори за успех на изпълнението на НПП и възможни рискове и ограничителни условия.

1.3. При представянето на отделните цели и оси на развитие е видно, че на места е използван Доклада на България за 2019 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси на Европейската комисия, но, за съжаление, в много случаи дадените препоръки в Приложение „Г“ на този документ са пренебрегнати. АИКБ препоръчва посочените условия да се преразгледат внимателно и да бъдат отразени в съответните части на НПП, доколкото те ще представляват отключващи условия за одобрение на оперативните програми и средствата през следващия програмен период.

1.4. Посочените индикатори следва да се преосмислят в светлината на направения анализ, както и предвид на времето и финансовите средства, необходими за постигането им, доколкото в отделните приоритети някои са твърде амбициозни. Например - АИКБ има сериозни резерви по отношение на реалистичността на постигането на индикаторите по отношение на: внедряване на цифрови технологии; рециклиране на битови отпадъци; население, живеещо при нива на замърсяване и други, при които са заложили нива над средните на ЕС, при това при доста ниска настояща стойност. От друга страна, значими проблеми, като свързаните с демографската криза например, имат занижени целеви стойности на заложените индикатори - като коефициента на естествен прираст и население в риск от бедност. Липсва оценка на взаимосвързаността на отделните индикатори по цели и оси на развитие, като заложените стойности следва да изхождат от анализ на няколко базови индикатора (които е добре да се изведат в началото) и на тази основа да се направи предложение за останалите индикатори. На този етап заложените целеви стойности на индикаторите не са обосновани нито от предшестващия анализ, нито от предложения проект на НПП.

1.5. Социалното партньорство не е заложило в нито една от осите на развитие и приоритети в тях. То следва да бъде хоризонтален приоритет в документа и АИКБ предлага да бъде изведено като общ принцип в началото на документа – като ключов фактор за успех на НПП. Социалното партньорство е важен елемент за разработването, съгласуване и изпълнението на голяма част от заложените политики и следва да бъде отразено по подходящ начин в НПП. Още повече, че Европейската комисия настоява за широко участие на социалните партньори при вземането на стратегически решения, за да могат съответно социалните партньори да споделят и отговорностите по тяхното изпълнение.

1.6. Тъй като документът представлява проект на Национална програма за реформи, то координацията, мониторинга на изпълнението и напредъка и необходимите корективни мерки се предполага да се осъществяват в рамките на цикъла на Европейския семестър. Като активен участник в този процес АИКБ предлага процесът да бъде структуриран допълнително, като се предвиди възможност за периодичен преглед по напредъка на всяка от осите и се заложат срокове, които биха позволили реална и задълбочена, а не формална, оценка от страна на социалните партньори.

2. По целите

2.1. По Цел 1. АИКБ подкрепя извеждането на технологичната трансформация на челно място в документа. В същото време напомня, че на практика равнището, от което стартира страната ни в това направление, е изключително ниско. За да бъде реалистично целеполагането, АИКБ настоява Цел 1 да бъде декомпозирана по фактори на конкурентоспособността и за всеки от тях да бъде направен анализ на очакванията за принос към изпълнение на целта, включително с конкретни индикатори и измерители. На тази основа да се приоритизират интервенциите. Например - осигуряването на енергоносители на приемливи цени в светлината на изпълнението на ангажиментите за устойчиво развитие на ЕС. България е на четвърто място в ЕС по зависимост на енергетиката от изкопаеми горива и преминаването към въглеродно неутрална икономика определено ще постави сериозни предизвикателства пред българската индустрия. В същото време, недостигът на човешки ресурси както в количествен, така и в качествен аспект също ограничава сериозно потенциала за развитие на българската икономика и е задържащ фактор на икономическия растеж. Тези тревожни сигнали поставят под сериозно съмнение как за десет години България ще успее да повиши своя Индекс за навлизане на цифровите технологии от 36.2 до 52.5, например.

2.2. По Цел 2. АИКБ напълно подкрепя анализа на негативното влияние на демографските тенденции върху пазара на труда и общественосигурителните системи. Но за да бъдат планираните мерки и интервенции реалистични и релевантни, настоява за задълбочен и подробен анализ на динамиката и тенденциите в различните етнически групи в страната и за диференцирани мерки и интервенции за всяка от тях поотделно.

2.3. По Цел 3. АИКБ работи за конкурентоспособна икономика и просперитет в страната и подкрепя намаляването на неравенствата. Но припомня, че това не може да стане автоматично и че пътят за това минава единствено през увеличаване на продуктивността на икономиката, респективно квалификацията на кадрите, и през насърчаване на конкурентен реален сектор, който е генератор на приходи в държавния бюджет.

3. По отделните стратегически оси и приоритети

3.1. По Ос на развитие 1, Приоритет 1 „Образование и умения“

3.1.1. Широкото навлизане на нови, революционни по своята същност, технологии във всички сфери на стопанския живот, води до радикална промяна в структурата на

заетостта, което, от своя страна, обуславя необходимостта от приважване на образователната система в съответствие с нуждите на технологичното реструктуриране. Това налага да се подобри качеството на обучение в системата на професионалното образование, за да се развият както нови умения и навици, свързани с работа с иновационните технологии, така на езикови познания. ***Средното професионално образование липсва в посочения приоритет, а то следва да бъде водещо при реформиране на системата на средното образование.*** Необходимо е усвояването на професия или част от професия да се въведе повсеместно в средното образование, заедно с разработването на програми, които да отчитат нужните цифрови, но и специфични компетенции за съответната професия. Следва да се насърчи работата с родителите и повсеместното въвеждане на ранно професионално ориентиране за всяко дете. АИКБ също препоръчва средното образование да бъде до 11 клас.

3.1.2. ***Необходимо е да се засили практическата насоченост на висшето образование.*** Това следва да се постигне както по пътя на пространствено сближаване на науката и бизнеса чрез изграждането на научни и технологични паркове към университетите и активното участие на студентите в тяхната дейност, така и чрез създаване на условия за прилагане на придобиваните от студентите знания под форма на практика по време на ваканциите, почасова заетост по време на следването, участие в реализация на съвместни проекти и теми между университетите и отделни фирми. По такъв начин се създава възможност както за улесняване на достъпа на бъдещите специалисти до пазара на труда, така и на работодателите до необходимата им висококвалифицирана работна сила, не на последно място - и чрез системата на фирмени стипендии за перспективни студенти. Съответно следва да се реализират такива икономически механизми, които да доведат до интензивна съвместна дейност на университетите и фирмите с цел решаване на определени иновативни проблеми на фирмите от научно-приложен характер, от една страна, и оказване на помощ на университетите при практическата подготовка на студентите, от друга, което в крайна сметка ще улесни и постъпването на работа в тези фирми за бъдещите специалисти в тези фирми. Може също да се мисли и за съкращаване на срока на обучение в бакалавърска степен.

3.1.3. Освен обучението на преподавателите в рамките на средното образование, за развитие на висшето образование също е наложителна ***подготовката на преподавателите и експертите, насочена към използване на повече интерактивни и цифрови технологии*** при изнасянето на лекции, съвместни партньорства с други европейски висши училища за обмен на преподаватели и знания. Включването на засилен фокус върху обучението по СТЕМ-специалности е задължително условие в съвременното цифрово общество.

3.1.4. АИКБ настоява в рамките на този приоритет да се предвиди тясна ***обвързаност на план-приема – както в средното професионално, така и във висшето образование с потребностите на пазара на труда*** и особено – с търсенето на професии, ключови за развитието на българската икономика. Настоява също да се предвидят

механизми за ангажиране на завършилите с държавни средства средно специално и висше образование кадри в заетост в България по получената специалност за определен период от време.

3.1.5. АИКБ предлага **създаването на Национален фонд за развитие на човешкия капитал**, който да работи за осигуряване на необходимите на българската икономика кадри. Целта на фонда е да подпомага системата на образованието с участието на социалните партньори, като се подкрепят „защитените професии“, разработват се програми с модулен характер, създават се стимули за разкриване на учебни места във фирмите и други.

3.1.6. **Валидирането на знания и умения** въобще не е засегнато от настоящия документ, а проблемите, които са налице в прилагането му, са съществени. На практика това е неработещ инструмент, който е изключително важен за развитието на работната сила и превенция на дефицита от квалифицирани кадри за индустрията.

3.1.7. Налице са и няколко терминологични неточности, които следва да бъдат коригирани:

- На стр. 9 в абзац първи, последното изречение започва с израза „По-високото образование“, същият следва да се формулира като „По-високата степен на образование“;
- В абзац втори на същата страница, в изречение първо са изброени няколко вида компетентности. АИКБ предлага същите да се допълнят и с „обществени и граждански компетентности“. Гражданските компетентности са част от образователните програми на всички европейски държави, като този вид обучение липсва в българските учебни програми, а то е изключително важно за възпитание на младите хора в толерантност, грижа за общността, работа и подкрепа в екип, живот в мултикултурна среда и други. Качества, които все повече липсват в нашето общество и също препятстват напредъка;
- На стр. 10 в последното изречение на третия абзац, думата „публичните“ да се замени с „държавните“, тъй като съгласно Закона за висшето образование приетото наименование е „държавни висши училища“;
- В последния абзац на стр. 10 следва в първото изречение да се премахне думата „умения“, тъй като компетентностите представляват съвкупност от знания и умения, или изразът да се замени с „цифрови знания и умения“.

3.2. По Ос на развитие 1, Приоритет 2 „Наука и научна инфраструктура“

3.2.1. АИКБ настоява да се предвиди **насърчаването на различни форми на технологичен трансфер, както и интердисциплинарния подход при разработване на проекти в областта на НИРД**. Интердисциплинарният подход все повече навлиза в научноизследователската дейност и дава възможност за разработване и изпълнение на високотехнологични проекти с широка приложимост.

3.2.2. АИКБ споделя необходимостта от подкрепа за центровете за върхови постижения, но предупреждава, **че те се базират в повечето случаи на индивидуални концепции, в които бизнесът липсва като пряко участие.** За да бъдат успешни, трябва да се гарантира участието на бизнес общността и поставянето на дейността им на стратегическа основа и пазарен принцип. НИРД не следва да е самоцел, а да е силно свързана с комерсиализацията на резултатите. Затова АИКБ настоява за разработването на национална стратегия за пространствено сближаване на науката и бизнеса, която да конкретизира пътищата и формите на това сближаване, както и да определи ролята на държавата, бизнеса и други заинтересовани страни в този процес.

3.2.3 АИКБ препоръчва в документа да намери място **изграждането на технологични паркове** към някои университети на регионален принцип.

3.2.4. Изключително бавната акумулация на национален индустриален капитал и преобладаващото присъствие на чуждестранен капитал в българския банков сектор, ориентиращ се преимуществено към нискорисково кредитиране, изисква **учредяването на специализирани финансови инструменти (фондове) за финансиране на високотехнологичната индустриализация и съживяването на традиционната индустрия.**

3.2.5. Високотехнологичната индустриализация на България може да бъде сериозно подпомогната от една Общонационална инициатива за създаване на нови фирми (startups), задължително подкрепена също от програма за подпомагане на фирмите (scale up). Като например може да се използва инженерно-техническия потенциал на пенсионираното население чрез привличането му под формата на съветници в новоучредяваните фирми с помощта на система от парични стимули, финансирани от държавния бюджет. Това ще спомогне и за намаляване на дела на лицата, изложени на риск от бедност.

3.2.6. Необходимо е да се пристъпи към възстановяването и модернизирването на старите промишлени зони в градовете и улесняване на процеса на тяхното оползотворяване от заинтересовани български фирми. На практика става дума за въвличане в стопански оборот на съществуваща, напълно неизползвана инфраструктура (производствени сгради, административни помещения, складове, автомобилни и железопътни и съоръжения, електропроводи, водопроводи и канализация). За тази цел освен средства от централния и местните бюджети биха могли да се използват и различни форми на публично-частно партньорство за ревитализиране на тези зони.

3.3. По Ос на развитие 1, Приоритет 3 „Интелигентна индустрия“

АИКБ подкрепя полагането на цели в съответствие с европейските и световни тенденции. Но напомня, че българската индустрия трябва да бъде насърчавана във всички форми, в които и към момента произвежда реална стойност и генерира приходи в бюджетните системи. Настоява за подкрепа на всички работещи и произвеждащи добавена стойност предприятия, като предупреждава, че много от тях ще бъдат изправени

пред изключително сериозни предизвикателства при постигането на целите за въглеродно неутрално производство. Призовава да бъдат предвидени широк набор от финансови инструменти за подкрепа на бизнеса, включително при пълно използване на възможностите на капиталовия пазар.

3.4. По Ос на развитие 2, Приоритет 4 „Кръгова и нисковъглеродна икономика“

3.4.1. Политиката в областта на сектор „Енергетика“ на практика липсва. Липсва оценка на актуалното състояние на сектора. Например, заради високата борсова цена на електроенергията (най-висока в ЕС за някои периоди!), в началото на юли няколко български индустриални предприятия временно прекратиха работа. Дългосрочният ефект от скъпата електроенергия е намаляване на конкурентоспособността на българската икономика. АИКБ многократно предупреждаваше, че при настоящите трудности в генерацията на електроенергия от въглища и скъпите емисионни квоти, ако и допълнително се създават условия за концентрация, респективно - контролирано ограничено предлагане, пазарът ще изпитва хроничен недостиг на електроенергия, а цените ще са лесно манипулируеми, което не може да бъде преодоляно от алтернативни източници в близките години. В тази връзка следва да се предвидят мерки за плавен енергиен преход.

3.4.2. Пожеланието да се трансформира линейната икономика в кръгова е много хубаво, но изисква доста усилия и инвестиции. То е свързано както с промени и технологична модернизация, така и с развитието на отраслова и междуотраслова кооперация и изисква солидна подкрепяща и поддържаща инфраструктура – с всичко това България в момента не разполага или разполага в съвсем ограничена степен. Именно по тази причина конкретни мерки, придружени с предварителни финансови разчети, биха помогнали чувствително да се прецени какво и доколко е реалистично да бъде изпълнено.

3.4.3. Преходът към кръгова и нисковъглеродна икономика изисква съществен финансов ресурс. Следва този раздел да предвиди съответните инструменти за финансиране, като АИКБ отново настоява да се ползва пълния спектър от възможности на капиталовия пазар.

3.5. По Ос на развитие 2, Приоритет 6 „Устойчиво селско стопанство“

3.5.1. Специално внимание следва да се отдели на опазването и развитието на горския фонд, включително посредством мерки за опазване на горите – особено от незаконна сеч и умишлени палежи.

3.5.2. Едно от основните предизвикателства пред селскостопанските производители са ниските изкупни цени на тяхната продукция. Добре е да се предвидят конкретни мерки за осигуряване на по-добро разпределение на печалбата между производители и прекупвачи.

3.6. По Ос на развитие 3, Приоритет 7 „Транспортна свързаност“

3.6.1. Изцяло липсва въздушният транспорт. Той е ключов за свързаността на страната и е структуроопределящ по отношение на българския туризъм.

3.6.2. Целта за развитие и модернизиране на железопътния транспорт е наистина похвална. България не трябва да е бяло петно на скоростната ЖП карта на Европа. АИКБ обаче изразява сериозни резерви по възможностите за нейното постигане, с оглед на огромните инвестиции, необходими за това – както в инфраструктура, така и в подвижен състав. Средства за тях трудно се намират и сега. Така че е важно да се знае как правителството планира да ги осигури, предвид на изключително амбициозните цели по останалите оси и приоритети.

3.7. По Ос на развитие 3, Приоритет 8 „Цифрова свързаност“

3.7.1. Цифровата свързаност е оценена като ключов фактор за развитие на икономиката, но в предвидените мерки липсва насърчаването и подпомагането на международната свързаност, както и насърчаването на връзките на бизнеса с различни европейски и международни мрежи.

3.7.2. С изграждането на информационните системи и стремежа към повсеместна цифрова свързаност следва да се обърне внимание и на киберсигурността, особено за малките и средни предприятия, които не разполагат с достатъчно ресурси за обезпечаване на информационните си системи.

3.8. По Ос на развитие 3, Приоритет 9 „Местно развитие“

3.8.1. АИКБ препоръчва да се заложи в стратегическата рамка извършването на административна реформа и ново териториално деление, тема, която неколкократно се обсъжда в различни форми през 2018 г., но този момент няма единно решение, по което да се работи. Районирането на страната на ниво NUTS II е важно за бизнеса, от гледна точка на развитие на инфраструктурата, инвестиции и съответно достъп до целево финансиране.

3.9. По Ос на развитие 4, Приоритет 11 „Социално включване“

3.9.1. АИКБ настоява да бъдат предприети редица мерки за увеличаване на човешките ресурси в трудоспособна възраст в краткосрочен план, които да са насочени в 3 посоки:

- Спешна реформа в пенсионната система и ускоряване на темпа на нарастване на пенсионната възраст за мъжете и жените;
- Кампания за връщане на българи, работещи и/или учещи в чужбина;

- Облекчаване на административните процедури за внос на работна ръка от трети страни в посока намаляване на изискуеми документи, намаляване на сроковете и таксите за издаване на разрешителни за работа и работни визи.

3.9.2. Основна слабост на настоящите мерки, насочени към социално включване, са недостатъчният фокус и ограничената палитра на интервенции по отношение на представителите на етническите малцинства. Предвидените мерки са твърде ограничени и твърде универсални. **Необходимо е да се разработят индивидуализирани мерки за активно приобщаване** според спецификата на отделната социална група, съответно подгрупа и то след внимателна индивидуална оценка. Политиката в тази област следва изцяло да се ориентира към индивидуалните нужди и специфики с цел постигане на ефективност.

3.9.3. АИКБ настоява да се разработи стратегия за задържане и развитие на таланти в страната, като по този начин да се намали текучеството на качествена работна ръка.

3.10. По Ос на развитие 5, Приоритет 12 „Здраве и спорт“

3.10.1. Сектор „Здравеопазване“ се нуждае от съществени реформи. Един от основните проблеми в него е острият дефицит на кадри. Той ограничава предоставянето на услуги и влияе върху качеството им. В тази насока следва да се разработят мерки за развитие, задържане и привличане на млади лекари и медицински персонал.

3.10.2. АИКБ настоява за продължаване на реформата в медицинската експертиза и експертизата на работоспособността, за да се прекрати източването на средства от НОИ посредством получаване на инвалидни пенсии от работоспособни лица, както и болнични листове от здрави хора.

3.10.3. АИКБ настоява за акцент върху превенцията, скрининга и ранната диагностика, за да се предотвратят тежки и хронични заболявания. В цял свят предвиждането на повече и по-разнообразни мерки в това направление е нарастваща тенденция, от която, за съжаление, страната ни изостава.

3.11. По Ос на развитие 5, Приоритет 13 „Култура, наследство и туризъм“

3.11.1. АИКБ настоява за Единна стратегия за промотиране на България като туристическа дестинация и за предвиждането на средства за нейното финансиране, включително посредством отчисляване на средства в специален фонд от приходите на държавата, събирани от туристическите оператори.

3.11.2. В областта на културата АИКБ нееднократно е настоявала за по-сериозно финансиране, както и за отделяне на средства за поддържане на библиотечния фонд.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ,

АИКБ оценява високоотговорната инициатива на българското правителство да инициира изготвянето на Визия за България 2030 и да организира обсъждането на проекта със социалните партньори. Апелира настойчиво за сериозна и задълбочена работа по отразяване на получените бележки, становища и предложения, за да бъде изготвен на тяхна основа следващ вариант на Националната програма за развитите. Настоява този следващ вариант отново да бъде широко обсъден със социалните партньори и всички други заинтересовани страни. Предлага да се организира и отделна консултация със социалните партньори, като се предостави необходимото време за обсъждане и отразяване на постъпилите предложения.

С УВАЖЕНИЕ,

**ВАСИЛ ВЕЛЕВ,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА УС НА
АСОЦИАЦИЯ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ
КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ**